

ний підвищення кваліфікації, обуч. по напр. «Менеджмент» / Н. Павлов (пер.) — М. : Джон Уайли энд Санз, 2005. — 464 с.

6. *Кейнс Дж. М.* Общая теория занятости, процента и денег // Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Сочинения. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. — 896 с.

7. *Коулман Дж.* Капитал социальный и человеческий // Общественные науки и современность. — 2001. — №3. — С. 121—139.

8. *Маркс К.* Капитал: Критика политической экономии: В 3 т. — М.: Издательство политической литературы, 1984. — Т. 2. — 596 с.

9. *Нестеренко А.Н.* Экономика и институциональная теория / Под ред. Л.И. Абалкина. — М.: Эдиториал, 2002. — 415 с.

10. *Радаев В.В.* Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация // Общественные науки и современность. — 2003. — № 2. — С. 3—15.

11. *Радаев В.В.* Экономическая социология. — М.: Аспект Пресс, 1998. — 368 с.

12. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов // Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж., Фридмен М. Классика экономической мысли: Сочинения. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. — 896 с.

13. Социальный капитал как научная категория // Общественные науки и современность. — 2004. — №4. — С. 4—23.

14. *Ядгаров Я.С.* История экономических учений. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 320 с.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2010.

УДК 658:338.984

Н.В. Прус, аспірант,

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ДЕТАЛІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

Анотація. Розглянуто системи планування та оперативного управління виробництвом у межах операційного циклу та виявлено «вузькі місця». Проведено деталізацію методів планування витрат підприємства.

Аннотация. Рассмотрены системы планирования и оперативного управления производством в рамках операционного цикла и выявлены «узкие места». Проведена детализация методов планирования затрат предприятия.

Summary. The systems of planning and operative operations management are considered within the limits of operating cycle and «bottlenecks» are exposed. Working of methods of planning of charges of enterprise is conducted out in detail.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: система планування, технологія планування, методи управління витратами, методи планування, методи розрахунку планових показників.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: система планирования, технология планирования, методы управления затратами, методы планирования, методы расчета плановых показателей.

KEYWORDS: system of planning, technology of planning, methods of management by charges, methods of planning, methods of computation of the planned indexes.

Постановка проблеми. В сучасних умовах в Україні, як і в усьому світі, все більш актуальним стає переосмислення методів та інструментарію управління підприємством. Великою мірою це стосується такої ланки менеджерської діяльності, як управління витратами, яке посідає одне із найважливіших місць в управлінні підприємством. Планування витрат є однією зі складових процесу управління підприємством, зокрема його провідна роль в ухваленні управлінських рішень визначається тим, що в ході планування ставиться мета і розподіляються ресурси операційного циклу. Проте, в сучасній теорії і практиці управління витратами існують чисельні прогалини, а саме не вирішеним є питання деталізації методів планування витрат у системі управління виробництвом, яка б пов'язувала та узгоджувала різні методи планування витрат у певній системі управління виробництвом.

Аналіз досліджень та публікацій. Методичний апарат планування діяльності підприємства є надзвичайно різноманітним, здебільшого через збагачення запозиченнями та спільністю з інструментарієм інших споріднених науково-практичних галузей знань. Вивченню методів планування витрат на підприємстві присвячено багато наукових праць та публікацій, які наведені в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів В.Ф. Котова [3], Б.В. Воскресенського [8], Д.А. Гаврилова [1], А.І. Ільїна [2], В.М. Нелепа [5], В.Є. Москалюка [7], О. Орлова [6]. Проте, не зважаючи на численність досліджень, серед учених немає єдиної думки щодо застосування того чи того методу планування витрат у певній системі управління виробництвом. Тому існує потреба в детальному розгляді взаємозв'язків між системами управління виробництвом, технологіями планування виробництва, методами управління витратами, методами планування витрат та їх взаємоузгодження.

Мета статті полягає у дослідженні взаємозв'язку методів управління та планування витрат у системі управління виробництвом та деталізації методів планування витрат для кожного типу систем управління виробництвом.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі [1] виділяють два принципово різних типи систем планування та оперативного управління виробництвом: «виштовхуючу систему» та «втягуючу систему». Обидва типи систем використовуються на різних підприємствах і в різних типах економіки, але мають певні відмінності та «вузькі місця», які, в свою чергу, обумовлюють вибір технології планування виробництва. Структуризація операційного циклу підприємства, подана на рис. 1, відображає, що «вузьким місцем» в операційному циклі «виштовхуючої» системи планування є переділ «Виробництво в виробничому підрозділі» — «Відвантаження компонентів на проміжний на склад», а також «Виробництво» — «Відвантаження готової продукції на склад». Для «втягуючої системи» найпроблематичнішим є переділ «Відвантаження готової продукції на склад» — «Відвантаження готової продукції споживачу».

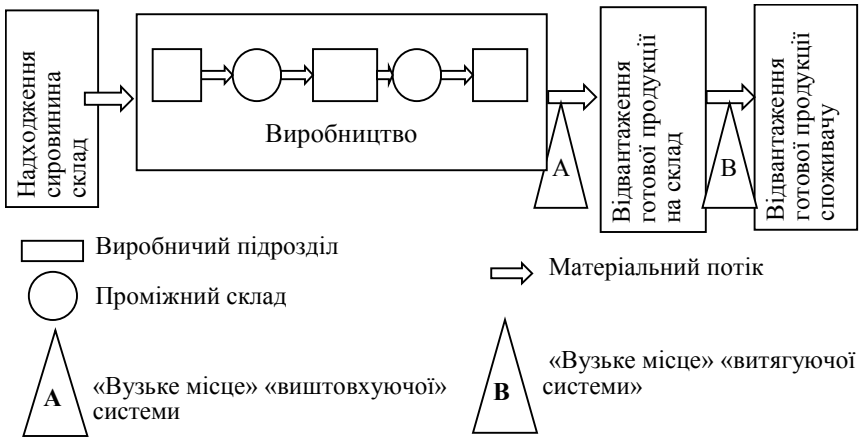

Рис. 1. Структура операційного циклу підприємства

Наявність «вузьких місць» на певних переділах операційного циклу в кожній із систем управління обумовлює вибір технологій планування виробництва. Так, для підприємств з «виштовхуючою» системою планування характерним є застосування MRP-, MRPІІ-, ERP-технологій оперативного планування і управління виробництвом. В основу цих технологій планування було покладено принципи управління матеріальними запасами підприємства, які були розроблені в середині 60-х років ХХ століття. У міру розвитку сучасних інформаційних технологій і обчислювальної техніки, технології

планування виробництва зазнавали змін та удосконалювались. Так, MRP-технологія розвивалась від планування потреби в матеріальних ресурсах до ERP-технології, яка об'єднує планування матеріальних і фінансових ресурсів у єдину систему. На жаль, вітчизняні технології планування не набули такого розвитку як закордонні, проте в даний час в Україні налічується більше 100 підприємств, які впровадили ERP-технології або перебувають на різних стадіях їх впровадження. В основному, це підприємства металургійної, нафтопереробної, енергетичної галузей промисловості.

На базі «витягаючої системи» планування створено такі технології оперативного планування і управління виробництвом, як LT «точно в строк», LP (learn production).

Застосування тієї чи іншої технології планування витрат у рамках певного типу систем планування вимагає вибору методів управління витратами, які мають бути узгоджені з цілями діяльності підприємства. Так, LT- та LP-технології орієнтовані на оперативне управління процесами виробництва, прагнуть мінімізації запасів та задоволення попиту, який доволі часто змінюється. Тому, в якості методів управління витратами для цих технологій доцільніше використовувати таргет-костинг та кайзен-костинг. Обидва методи управління витратами мають однакову мету — досягнення цільової собівартості, тобто собівартості, до якої повинно прагнути підприємство, щоб запропонувати ринку конкурентний продукт: таргет-костинг — на етапі проектування нового виробу, кайзен-костинг — на етапі виробництва виробів.

Застосування MRP-, ERP-технологій передбачає обов'язкове використання показника нормативних витрат, тому доцільним може бути застосування таких методів управління витратами, як стандарт-кост, директ-костинг, абзорпшн-костинг. Так, в основі «стандарт-кост» лежить чітке запровадження норм витрат матеріалів, енергії, робочого часу, праці, зарплати та інших витрат, пов'язаних з виготовленням будь-якої продукції або напівфабрикатів, які порівнюються з фактичним їх використанням.

Таким чином, залежно від типу системи планування та оперативного управління виробництвом, особливостей технології планування виробництва на підприємстві може бути застосовано один або кілька методів управління витратами. Як було зазначено вище, управління витратами тісно пов'язано з їх плануванням на підприємстві. Визначивши, який метод управління витратами буде використовуватись, потрібно обрати метод побудови плану витрат, відповідно до якого визначити методи розрахунку планових показників, користуючись критерієм раціональності.

У науковій літературі виділяють три основні методи побудови плану:

- балансовий (кошторисний) метод;
- метод оптимального планування;
- укрупнений метод планування.

Ідея балансового методу полягає в досягненні збалансованості потреби в ресурсах з їх наявністю. Традиційним методом розрахунку планових показників при застосуванні балансового методу побудови плану є кошторисний. Цей метод планування витрат може використовуватися як допоміжний по відношенню до балансового методу, так і самостійно. Він припускає обґрунтування кожної статті витрат за допомогою спеціального кошторису витрат. Цей метод достатньо трудомісткий і застосовується на стадіях остаточного складання плану. В зарубіжній практиці планування цей метод отримав назву бюджетування [2].

Укрупнене планування витрат проводиться з метою визначення та вивчення ефективності виробництва, динаміки витрат та прибутку, перевірки узгодженості вартісних і натуральних показників плану. Сутність укрупненого метода полягає в тому, що на основі аналізу фактичної собівартості визначають розміри зниження (підвищення) витрат за рахунок впливу певних техніко-економічних факторів. Результати розрахунків щодо впливу всіх факторів на собівартість продукції зводять до загальної форми, де й визначають планову собівартість. Пофакторний (розрахунково-конструктивний) метод розрахунку планових показників є головним методом укрупненого планування собівартості [6]. На сьогодні саме пофакторний метод планування витрат найчастіше використовують українські підприємства.

Ще одним методом розрахунку планових показників є нормативний метод, його застосовують як при балансовому, так і при укрупненому методах побудови плану. Сутність цього методу розрахунку планових показників полягає в тому, що в основу планових завдань на певний період (а відповідно, і в основу балансів) покладені норми витрат різних ресурсів на одиницю продукції (сировини, матеріалів, устаткування, робочого часу, коштів і т.п.). При цьому застосовуються прогресивні норми використання ресурсів з урахуванням їх змін у результаті освоєння організаційно-технічних заходів у плановому періоді. Обов'язковою умовою використання цього методу є створення на підприємстві відповідної нормативної бази.

Недоліком традиційних методів розрахунку планових показників, саме кошторисного, нормативного, пофакторного (розра-

хунково-конструктивного), є велика трудомісткість розрахунків для кожного варіанта плану.

В якості методів розрахунку планових показників для витрат, інформація про які неповна та слабо структурована, можуть бути застосовані експертні (оцінні) чи евристичні методи. Вони ґрунтуються на використанні непрямої і неповної інформації, досвіду спеціалістів-експертів, інтуїції.

Метод екстраполяції застосовується для розрахунку витрат, інформація про які структурована та має більш-менш чіткі кількісні. Екстраполяція найефективніша для короткострокових прогнозів, якщо дані динамічного ряду виражені чітко і стійко. У свою чергу, екстраполяція може здійснюватися різними методами: середньої ковзної, аналітичного вирівнювання, експоненціального згладжування, авторегресії, кореляційно-регресійного аналізу, дисперсійного аналізу.

Оптимальне планування спирається на обґрунтування якнайкращого методу планування стосовно поставленої мети і враховує об'єктивні умови складання плану витрат. Основними методами розрахунку планових показників при оптимальному плануванні є економіко-математичні методи, що зводяться до оптимізаційних розрахунків на основі різного роду моделей [5].

Авторський доробок деталізації методів планування витрат підприємства наведено в табл. 1.

Таблиця 1

ДЕТАЛІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Технологія планування витрат	Методи управління витратами	Методи планування	Методи розрахунку планових показників
«Виштовхуючий» тип системи планування та оперативного управління виробництвом			
MRP	Стандарт-кост, директ-костинг, абзорпшин-костинг	Балансовий	Кошторисний, нормативний, експертних оцінок, екстраполяції.
MRP II, ERP		Укрупненого планування (тільки по ключовим компонентам)	Кошторисний нормативний, експертних оцінок, екстраполяції.
		Оптимального планування	Економіко-математичне моделювання

Технологія планування витрат	Методи управління витратами	Методи планування	Методи розрахунку планових показників
«Витягуючий» тип системи планування та оперативного управління виробництвом			
ЛТ	Таргет-костинг, кай-зен-костинг	Укрупненого планування (тільки по ключовим компонентам)	Кошторисний, експертних оцінок, екстраполяції
LP		Укрупненого планування (тільки по ключовим компонентам)	Кошторисний, експертних оцінок, екстраполяції
		Оптимального планування	Економіко-математичне моделювання

Отже, планування витрат дуже тісно пов'язано з процесом управління виробництвом, тому методи планування витрат підприємства повинні бути узгоджені з технологією планування виробництва й методами управління витратами, поєднання яких утворює комплекси методів з певним призначенням і сферою їх використання.

Висновок. Оскільки у процесі планування витрат завжди використовують комплекс методів, то надзвичайно важливим питанням є раціональний вибір такої їх комбінації, застосування якої було б доцільною на конкретному підприємстві. Доцільність застосування методів планування витрат залежить від того, який тип систем планування та оперативного управління виробництвом використовується на підприємстві, а також які використовуються технології планування виробництва та методи управління витратами. Тому запропонована деталізація планування витрат підприємства має слугувати цілям узгодження різних методів управління та планування витрат з системою управління виробництвом, що є підґрунтям удосконалення планування витрат підприємства.

Література

1. Гаврилов Д. А. Управление производством на базе стандартов MRP II [Текст]: учебник / Дмитрий Андреевич Гаврилов. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2005. — 416 с.
2. Ильин А.И. Планирование на предприятии [Текст]: учебник / Анатолий Игнатьевич Ильин. — 2-е изд., перераб. и доп. — Мн.: Новое знание, 2001. — 635 с.

3. *Котов В. Ф.* Стоимостные категории в планировании промышленного производства: вопросы методологии [Текст]: учебное пособие / В. Ф. Котов. — М.: Экономика, 1980. — 220 с.

4. *Нелидов И. Е.* Перспективное планирование с применением ЭВМ [Текст]: учебное пособие / И. Е. Нелидов, Л. Г. Никонова. — М.: Экономика, 1975. — 383 с.

5. *Нелеп В. М.* Планування на аграрному підприємстві [Текст]: підручник. — 2-е вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 495 с.

6. *Орлов О., Рясных Е.* Планирование себестоимости продукции [Текст] / Орлов О., Рясных Е. // Экономика Украины. — 1999. — № 12. — С. 39—48

7. Планування діяльності підприємства [Текст]: навч. посіб. / Л.П. Батенко, М. А. Белов, В. Є. Москалюк [та ін.]; за ред. В. Є. Москалюка. — К.: КНЕУ, 2005. — 384 с.

8. Техничко-экономическое планирование на машиностроительном заводе / Воскресенский Б. В., Метт Г. Я., Ганштак В. И. [и др.]; под ред. Б. В. Воскресенского. — М.: Машиностроение, 1966. — 511 с.

9. *Царев В.В.* Внутрифирменное планирование [Текст]: учебник для вузов / Виктор Васильевич Царев. — СПб.: Питер, 2002. — 496 с.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2010.

І. М. Репіна, канд. екон. наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ЕТИМОЛОГІЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО АКТИВУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню етимології категорії «ділова репутация підприємства» та висвітленню методичного інструментарію оцінювання її вартості.

Аннотация. Статья посвящена исследованию этимологии категории «деловая репутация предприятия» и иллюстрации методического инструментария оценивания её стоимости.

The summary. The article is devoted research of etymology of category «business reputation of enterprise» and to illumination of methodical tool of evaluation of its cost.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Ділова репутация, гудвіл, честь, гідність, відповідальність, вартість ділової репутації.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Деловая репутация, гудвилл, честь, достоинство, ответственность, стоимость деловой репутации.

KEY WORDS. Business reputation, goodwill, honors, dignity, responsibility, cost of business reputation.